

Miguel de Unamuno

Tante Tula

Roman

Uit het Spaans vertaald
door Bart Peperkamp

Eerste druk
2011

Menken Kasander & Wigman Uitgevers
Leiden

Oorspronkelijke titel:

La tía Tula

Nederlandse vertaling en nawoord:

©2011 Bart Peperkamp /

Menken Kasander & Wigman

Uitgevers, Leiden

Illustratie omslag:

El Greco, portret van een dame

ISBN 97890746226721

NUGI 302

www.mkw-uitgevers.nl

Rosa, en niet haar zus Gertrudis, die altijd samen met haar de deur uit ging, omhulden de begerige blikken die Ramiro op hen richtte. Of, tenminste, dat dachten zij beiden, Ramiro en Rosa, toen zij zich tot elkaar aangetrokken voelden.

De twee zusters, altijd samen, hoewel daarom nog niet altijd eendrachtig, vormden zo te zien een onlosmakelijk en naar het leek gelijkwaardig paar. De luisterrijke en enigszins uitdagende schoonheid van Rosa, een bloem van vlees die zich onder de hemel bij elk licht en elke wind opende, trok als eerste de blikken naar het paar; maar vervolgens waren het de vasthoudende ogen van Gertrudis die de ogen, die zich daarop gericht hadden, vasthielden en die daaraan tegelijkertijd grenzen stelden. Er waren er die, wanneer ze hen voorbij zagen komen, een wat al te luid complimentje voorbereidden; maar zij moesten zich inhouden wanneer ze op het verwijt stuitten in die ogen van Gertrudis, ogen die zonder iets te zeggen spraken over ernst. 'Met deze twee valt niet te spelen,' scheen zij te zeggen met haar stille blikken.

En welbeschouwd en van dichtbij bezien wekte Gertrudis zelfs nog meer de begeerte naar genot. Terwijl haar zuster Rosa luisterrijk bij iedere wind en elk licht de bloem van haar gezonde vlees opende, was zij als een gesloten en verzegeld juwelenkistje, waarin men kon verwachten een schat aan tederheid en geheime geneugten te vinden.

Maar Ramiro, die heel zijn ziel dicht achter zijn ogen had zitten, meende niets anders dan Rosa te zien en daarom was Rosa degene die hij benaderde.

'Weet je dat hij mij geschreven heeft?' vroeg deze aan haar zuster.

'Ja, ik heb de brief gezien.'

'Wat? Heb je die gezien? Hou je me soms in de gaten?'

'Hoe kon ik die nou niet gezien hebben? Nee, ik hou nooit iemand in de gaten, dat weet je ook wel, en dat heb je gezegd zonder eerst na te denken...'

'Je hebt gelijk, Tula, neem me niet kwalijk.'

'Ja, vooruit maar weer, want zo ben je nu eenmaal. Ik bespioneer niemand, maar ik houd ook nooit iets verborgen. Ik heb de brief gezien.'

'Dat weet ik wel; dat weet ik ook wel...'

'Ik heb de brief gezien en die verwachtte ik ook.'

'Goed dan, wat vind je van Ramiro?'

'Ik ken hem niet.'

'Maar een vrouw hoeft een man toch niet te kennen om te kunnen zeggen wat ze van hem vindt?'

'Ik wel.'

'Maar wat je ziet, wat te zien is...'

'Ook daarover kan ik niet oordelen zonder hem te kennen.'

'Heb je dan geen ogen in je hoofd?'

'Misschien heb ik die niet op die manier... Je weet wel dat ik slechtziend ben.'

'Smoesjes! Luister, meisje, het is een knappe jongen.'

'Dat lijkt hij te zijn.'

'En aardig.'

'Als hij dat volgens jou is, is dat voldoende.'

'Maar denk je soms dat ik al ja tegen hem heb gezegd?'

'Ik weet dat je hem dat uiteindelijk zult zeggen en dat is voldoende.'

'Dat zegt niets; je moet hem hoop geven en zelfs een beetje laten hunkeren...'

'Waarvoor?'

'Je moet je laten gelden.'

'Zo laat je jezelf niet gelden, Rosa; en dat gekoketteer is helemaal niet netjes.'

‘Dus jij...?’
‘Mij heeft hij niet benaderd.’
‘En als hij jou wel benaderd had?’
‘Het heeft geen zin te speculeren over iets onwerkelijks.’
‘Maar jij, als hij jou zou hebben benaderd, wat zou je hem hebben geantwoord?’
‘Ik heb niet gezegd dat het me een knappe jongen lijkt en dat hij aardig is, en daarom zou ik zijn begonnen met erachter te komen hoe hij echt is...’
‘En als hij dan ondertussen naar een ander zou gaan...?’
‘Dat is het meest waarschijnlijk.’
‘Nou, op die manier, meisje, kun jij je erop voorbereiden...?’
‘Ja, om tante te worden.’
‘Hoezo tante?’
‘Tante van jouw kinderen, Rosa.’
‘Hè, wat kun je toch rare dingen zeggen!’ en haar stem brak.
‘Vooruit, Rosita, wind je niet zo op en vergeef me’ zei ze, terwijl ze haar een kus gaf.
‘Maar als je nog een keer...?’
‘Nee, dat zal ik niet nog eens doen!’
‘Nou goed, wat moet ik tegen hem zeggen?’
‘Zeg ja tegen hem!’
‘Maar hij zal denken dat ik te gemakkelijk te krijgen ben...?’
‘Dan zeg je nee tegen hem!’
‘Maar het is wel zo...’
‘Ja, dat hij je een knappe en aardige jongen lijkt. Zeg dus ja tegen hem, en hou verder op met dat gekoketteer, want dat is niet netjes. Zeg ja tegen hem. Al met al is het niet waarschijnlijk dat zich een betere partij voor je aandient. Ramiro is in goeden doen, hij is enig kind...’
‘Daar heb ik het niet over.’

‘Maar ik heb het daar wel over, Rosa, en dat komt op hetzelfde neer.’

‘En zullen ze niet zeggen, Tula, dat ik al te graag probeer een verloofde te krijgen?’

‘En daar hebben ze dan gelijk in.’

‘Begin je nou weer, Tula?’

‘En dat blijf ik doen. Je wilt graag een verloofde vinden en het is normaal dat je dat wilt. Waarom zou God je anders zo knap hebben gemaakt?’

‘Hou op met die geintjes!’

‘Je weet heel goed dat ik geen grapjes maak. Of we het er nou mee eens zijn of niet, onze toekomst ligt in het huwelijk of in het klooster. Jij voelt je niet geroepen om non te worden; God heeft je gemaakt voor de wereld en voor de huiselijke haard, vooruit, om moeder van een gezin te worden... Jij bent niet iemand om niet aan de man te komen. Zeg dus ja tegen hem.’

‘En jij?’

‘Hoezo ik?’

‘Omdat jij, dan...’

‘Laat me nou maar.’

De dag na dit gesprek hadden Rosa en Ramiro al wat men noemt verkering.

Waardoor de eenzaamheid van Gertrudis werkelijkheid begon te worden.

De twee zussen, wezen, die al op zeer jonge leeftijd hun vader en moeder hadden verloren, woonden bij een oom van moederszijde, een priester die hen niet onderhield want zij bezaten een klein vermogen dat hen in staat stelde zichzelf te onderhouden en een comfortabel doch eenvoudig bestaan te leiden, maar hij gaf hun wel goede raad aan tafel, tijdens het eten, en voor het overige liet hij hen zich laten leiden door hun goede inborst. Zijn goede raadgevingen waren raadgevingen uit boeken, dezelfde als die welke

don Primitivo van pas kwamen bij het schrijven van zijn schaarse preken.

‘Bovendien,’ zei don Primitivo uitermate verstandig bij zichzelf, ‘waarom zou ik me mengen in hun innerlijke neigingen en gevoelens? Het is het beste het daar niet veel met hen over te hebben, want daarmee open je bij hen te veel de ogen. Hoewel... die openen? Ach kom! Die hebben ze al heel goed open, vooral vrouwen. Wij, mannen, weten helemaal niets van die dingen. En priesters nog veel minder. Alles wat de boeken ons zeggen is onzin. En verder, die Tulilla maakt me toch zo bang!... Tegenover haar durf ik niet... durf ik niet... Dat meisje stelt me een vragen! En wanneer ze me zo ernstig aankijkt, zo ernstig... met die grote treurige ogen – die van mijn zuster, die van mijn moeder, zij mogen rusten in vrede! Die grote verdrietige ogen die iemand in het hart raken!... Heel ernstig, ja, maar ze lachen vanuit de ooghoeken. Ze schijnen tegen me te zeggen: “Maak dat de kat maar wijs, oom!” Die drommelse meid! Ik herinner me nog de dag waarop ze met alle geweld, met haar zus, naar een preekje van me wilde komen luisteren; wat had ik het moeilijk, lieve hemel! Met alle geweld wendde ik mijn ogen van haar af om maar niet met mijn mond vol tanden te komen staan; maar niets daarvan, zij trok de mijne naar zich toe! Hetzelfde, hetzelfde overkwam me met haar brave moeder, mijn zuster, en met mijn brave moeder, mogen zij rusten in vrede. Nooit kon ik op mijn gemak preken als zij er bij waren en daarom had ik hun gezegd dat ze niet naar me moesten komen luisteren. Moeder kwam wel, maar ze kwam stiekem, zonder het me te zeggen, en ze ging achter de pilaar zitten waar ik haar niet zou zien, en daarna zei ze niets tegen me over mijn preek. En hetzelfde deed mijn zuster. Maar ik weet wat ze dacht, ook al was ze nog zo’n goede christen, ik weet het. “Mannenpraat!” En hetzelfde denkt dit meisje, dat weet ik zeker. Nee, nee, tegen haar een preek afsteken? Ik? Haar

raad geven? Een keer liet ze zich dat *mannenpraat!* ontvallen en toen zei ze dat niet tegen mij, nee, maar ik weet wel wat ze bedoelt...'

Die arme man had een enorm ontzag, vermengd met bewondering, voor zijn nichtje Gertrudis. Hij had het gevoel dat in zijn geslacht de wijsheid via de vrouwelijke lijn werd doorgegeven, dat zijn moeder de intelligente voorzienigheid was geweest in het huis waarin hij was opgegroeid, dat zijn zus dat geweest was in het hare, zo kort maar. En zijn andere nichtje, Rosa, die had als het aankwam op bescherming en leiding genoeg aan haar zus. 'Maar wat heeft God haar toch mooi gemaakt, God zij geprezen,' zei hij bij zichzelf; 'dit meisje zal kunnen trouwen met wie ze maar wil, of anders hebben de jongens tegenwoordig geen ogen meer in hun hoofd.'

En op een dag was het Gertrudis die, nadat Rosa van tafel was opgestaan onder het voorwendsel dat ze zich niet helemaal lekker voelde, toen zij alleen was achtergebleven met haar oom tegen hem zei:

'Ik moet u, oom, iets heel ernstigs zeggen.'

'Heel ernstig... heel ernstig...' en de arme man voelde zich opgelaten toen hij meende te zien dat de ooghoeken van die zo ernstige grote ogen van zijn nichtje ondeugend lachten.

'Ja, iets heel ernstigs.'

'Goed, zeg wat je op je hart hebt, meisje, want wij zijn hier samen om bij elkaar te rade te gaan.'

'Het geval wil dat Rosa al verloofd is.'

'Is dat alles?'

'Maar wel officieel verloofd, hè, oom?'

'Vooruit maar, ja, en nou moet ik hen trouwen.'

'Natuurlijk!'

'En jij, wat vind jij van hem?'

'U hebt nog niet gevraagd wie hij is...'

‘En wat doet dat ertoe, aangezien ik toch bijna niemand ken? Wat vind je zelf van hem, geef antwoord.’

‘Tja, ik ken hem ook niet.’

‘Maar weet je dan niet wie het is, jij?’

‘Jawel, ik weet hoe hij heet en van welke familie hij is en...’

‘Dat is genoeg! Wat vind je?’

‘Dat hij een goede partij is voor Rosa en dat ze van elkaar zullen houden.’

‘Maar houden ze dan nog niet van elkaar?’

‘Maar denkt u, oom, dat ze kunnen beginnen met van elkaar te houden?’

‘Dat wordt gezegd, meisje, en zelfs dat dat als een bliksemflits gebeurt...’

‘Dat is bij wijze van spreken, oom.’

‘Dat zal wel zo zijn, ja; het is voldoende als jij dat zegt.’

‘Ramiro... Ramiro Cuadrado...’

‘Maar is dat niet de zoon van doña Venancia, de weduwe? Genoeg hierover! Er valt niets meer te bespreken.’

‘Ramiro, oom, heeft zich aan Rosa opgedrongen en hij meent verliefd op haar te zijn...’

‘En dat zal hij ook wel zijn, Tulilla, dat zal hij wel zijn...’

‘Dat zeg ik ook, oom, dat hij dat zal zijn. Want omdat hij een fatsoenlijke kerel en een man van zijn woord is, zal hij uiteindelijk genegenheid opvatten voor haar met wie hij zich al verloofd heeft. Ik denk niet dat hij iemand is die terugkrabbelt.’

‘En zij?’

‘Wie? Mijn zus? Haar zal hetzelfde gebeuren.’

‘Jij weet meer dan Sint Augustinus, meisje.’

‘Zoiets kun je niet leren, oom.’

‘Nou, laat ze maar trouwen, ik zegen hen en daarmee is het uit, afgelopen!’

‘Of juist begonnen! Maar ze moeten trouwen en snel ook. Voordat hij ervan afziet...’

‘Maar ben je dan bang dat hij ervan kan afzien?...’

‘Ik ben altijd bang voor mannen, oom.’

‘En niet voor vrouwen?’

‘Die angst moet je bewaren voor mannen. Maar zonder het... sterke geslacht, zeg je dat niet zo?, te willen beledigen... zeg ik u dat standvastigheid, dat wilskracht meer iets van ons is...’

‘Als alle vrouwen waren zoals jij, meisje, zou ik dat wel geloven, maar...’

‘Maar wat?’

‘Jij bent een uitzondering, Tulilla!’

‘Ik heb u meer dan eens horen zeggen, oom, dat de uitzondering de regel bevestigt...’

‘Vooruit, je overdondert me... Goed dan, we zullen ze laten trouwen, als hij niet terugkrabbelt... of zij...’

Door de ogen van Gertrudis trok zoiets als de schaduw van een onweerswolk, en als de stilte te horen zou zijn geweest, dan had men gehoord hoe in de keldergewelven van haar ziel als een herhaalde echo en als iets dat in de verte verloren gaat dat ‘of zij...’ weergalmde.

Maar wat was er toch aan de hand met Ramiro, die al verloofd was, en wel officieel verloofd, met Rosa en die zo goed als opgenomen was in het gezin? Wat was dat voor uitstel en wat was dat voor koelheid?

‘Hoor eens, Tula, ik begrijp hem niet; ik begrijp hem steeds minder. Het lijkt wel of hij altijd verstrooid is en aan iets anders zit te denken – of aan iemand anders, wie weet! – of dat hij bang is dat iemand ons opeens zal betrappen. En als ik probeer wat vooruitgang te boeken bij hem en met hem praat, langs mijn neus weg, over het doel dat onze verlovings moet hebben, dan doet hij net of hij dat niet hoort, of alsof hij naar iemand anders luistert...’

‘Dat komt omdat je langs je neus weg tegen hem praat. Praat zonder omwegen tegen hem.’

‘Ja hoor, zodat hij dan denkt dat ik haast heb om te gaan trouwen!’

‘Laat hem dat dan maar denken! Is dat soms niet zo?’

‘Maar denk jij soms, Tula, dat ik zo ontzettend graag wil trouwen?’

‘Hou je van hem?’

‘Dat heeft er niets mee te maken...’

‘Hou je van hem, zeg op?’

‘Ja, hoor eens...’

‘Niks ja hoor eens! Hou je van hem? Ja of nee?’

Rosa boog haar voorhoofd en haar ogen, ze werd helemaal rood en met huilende stem stotterde ze:

‘Jij kunt me toch van die dingen zeggen, Tula: je lijkt wel een biechtvader!’

Gertrudis pakte de hand van haar zuster, met haar andere tilde ze haar voorhoofd op, keek haar strak aan en zei tegen haar:

‘We leven alleen, samen, zuster...’

‘En oom dan?’

‘Wij leven alleen, heb ik je gezegd. Wij, vrouwen, leven altijd alleen. Die arme oom is een beste kerel, maar een boekenwurm, en hoewel hij een priester is, is hij uiteindelijk een man.’

‘Maar hij neemt de biecht af...’

‘Misschien weet hij daarom nog wel minder. Bovendien vergeet hij wat er gebiecht wordt. En zo moet het ook. Wij leven alleen, heb ik je gezegd. En wat jij nu moet doen is hier biechten, maar dan bij jezelf te biecht gaan. Hou je van hem? vraag ik je nog eens.’

De arme Rosa barstte in huilen uit.

‘Hou je van hem?’ klonk de onverbiddelijke stem.

En Rosa ging uiteindelijk bijna zelf geloven dat die vraag, gesteld met een welluidende en plechtige stem, een stem die uit de diepten van hun beider maagdelijke leven leek te komen, haar eigen woorden waren, dat die misschien die van hun beider moeder waren.

‘Ja, ik geloof dat ik van hem zal gaan houden... veel... heel veel,’ riep ze zachtjes en snikkend uit.

‘Ja, je zult veel van hem houden en hij zal nog meer van jou houden!’

‘En hoe weet je dat?’

‘Ik weet dat hij van je zal houden.’

‘Waarom is hij dan zo verstrooid? Waarom vermijdt hij dat we het onderwerp van de trouwerij aansnijden?’

‘Daar zal ik het met hem over hebben, Rosa, laat dat maar aan mij over!’

‘Jij?’

‘Ik, ja! Is daar iets vreemds aan?’

‘Maar...’

‘De angst die jou belemmert kan mij niet verhinderen dat te doen.’

‘Maar hij zal zeggen dat ik koste wat kost wil trouwen.’

‘Nee, dat zal hij niet zeggen! Wat hij kan zeggen is dat het mij juist goed uitkomt dat jij gaat trouwen, omdat het zo gemakkelijker wordt voor iemand die naar mijn hand wil dingen, of omdat ik dan hier alleen de baas kan zijn; en dat is allebei, zoals je weet, onzin. Hij mag zeggen wat hij wil, maar ik zal zorgen dat het goed komt.’

Rosa viel in de armen van haar zuster, die haar in het oor fluisterde:

‘En daarna moet je veel van hem houden, hè?’

‘En waarom zeg je dat, Tula?’

‘Omdat dat je plicht is.’

En de volgende dag, toen Ramiro zijn verloofde kwam bezoeken, trof hij de ander aan, haar zuster. Zijn gezicht werd bleek en je zag hem aarzelen. De ernst van die rustige, treurige grote ogen verdichtte al het bloed in zijn hart.

‘En waar is Rosa?’ vroeg hij zonder zichzelf te horen.

‘Rosa is uitgegaan en ik ben nu degene die met je moet praten.’

‘Jij?’ zei hij met trillende lippen.

‘Ik, ja!’

‘Wat doe je toch ernstig, meisje!’ en hij probeerde te lachen.

‘Ik heb deze ernst bij mijn geboorte meegekregen, zegt men. Mijn oom beweert dat ik die geërfd heb van mijn moeder, zijn zuster, en van mijn grootmoeder, zijn moeder. Ik weet het niet en dat doet er ook niet toe. Wat ik wel weet is dat ik graag heb dat de dingen duidelijk en eerlijk zijn, zoals het hoort.’

‘Waarom zeg je dat, Tula?’

‘Waarom vermijd je met mijn zus te praten over jullie huwelijk? Vooruit, zeg op, waarom?’

De arme jongeman boog zijn voorhoofd, dat rood was geworden van schaamte. Hij voelde zich alsof hij onverwacht een klap had gekregen.

‘Jij vroeg haar om verkering met goede bedoelingen, zoals naïevelingen zeggen.’

‘Tula!’

‘Noem me geen Tula! Je hebt met haar een relatie aangeknoopt om haar je vrouw te maken en de moeder van je kinderen...’

‘Maar wat maak je toch een haast!...’ En opnieuw probeerde hij te lachen.

‘Men moet wel haast maken, want het leven duurt maar kort.’

‘Het leven duurt maar kort. En dat zegt iemand van tweeëntwintig!’

‘Minder nog. Nou goed, denk je met Rosa te gaan trouwen, ja of nee?’

‘Maar dat lijkt toch geen twijfel!’ En toen hij dat zei trilde heel zijn lichaam.

‘Nou dan, als je denkt met haar te gaan trouwen, waarom zou je het dan zo uitstellen?’

‘We zijn nog jong...’

‘Des te beter!’

‘We moeten elkaar beter leren kennen...’

‘Wat, wat is dat nou? Wat is dat, dat je elkaar beter moet leren kennen? Denk je dat je haar over een jaar beter zult kennen? Slechter, veel slechter...’

‘En als dan daarna...’

‘Daar dacht je ook niet aan toen je haar vroeg hier in huis te mogen komen!’

‘Maar, Tula...’

‘Noem me geen Tula! Hou je van haar, ja of nee?’

‘Kun je daaraan twijfelen, Tula?’

‘Ik heb je gezegd me geen Tula te noemen! Hou je van haar?’

‘Natuurlijk hou ik van haar!’

‘Dan zul je nog meer van haar gaan houden. Zij zal een goede vrouw voor je zijn. Jullie zullen een goed paar zijn.’

‘En met jouw raad...’

‘Niks geen raad. Ik zal een goede tante zijn en daarmee uit!’

Ramiro scheen eventjes met zichzelf te worstelen, net alsof hij iets zocht, en ten slotte riep hij, met een gebaar van wanhopige vastberadenheid, uit:

‘Nou goed dan, Gertrudis, ik zal je de hele waarheid vertellen!’

‘Je hoeft me verder de waarheid niet meer te zeggen,’ onderbrak ze hem streng; ‘je hebt me gezegd dat je van Rosa houdt en dat je vastbesloten bent om met haar te trouwen; heel de rest van de waarheid moet je tegen haar zeggen zodra jullie getrouwd zijn.’

‘Maar er zijn dingen...’

‘Nee, er zijn geen dingen die men niet tegen zijn vrouw moet zeggen...’

‘Maar, Tula!’

‘Noem me geen Tula, heb ik je gezegd. Als je van haar houdt, trouw dan met haar, en als je niet van haar houdt ben je te veel in dit huis.’

Deze woorden welden op uit haar koude lippen en terwijl haar hart stilstond. Daarop volgde een ijzige stilte, waarin haar bloed, dat eerst gestremd was en nu vrij stroomde, het gezicht van de zuster deed blozen. En toen, in de onheilspellende stilte, was de bevende galop van haar hart te horen.

De volgende dag werd de datum van het huwelijk vastgesteld.